

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์
สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

THE DEVELOPMENT OF TRAINING COURSE ON THE ART OF TRADITIONAL
THAI SMALL PUPPET SHOW BASED ON JOE LOUIS TECHNIQUES FOR
PHRANAKHON RAJABHAT UNIVERSITY

อรสา วารุลังค์, กัญณภัทร นธิศวรรภากุล และ นิภาพร สกุลวงศ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร และมหาวิทยาลัยรังสิต
Orasa Warulang, Kannaphat Nithitwaraphakun and Nipaporn Sakulwongs
Phranakhon Rajabhat University, Phranakhon Rajabhat University and Rangsit University
Corresponding Author E-mail : orasa.fon.w@gmail.com

(วันที่รับบทความ : มีนาคม 11, 2566 ; วันที่แก้ไขบทความ : มีนาคม 29, 2566 ; วันที่ตอบรับบทความ : เมษายน 4, 2566)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาทักษะการเชิดหุ่นละครเล็กของผู้เข้าอบรมหลังได้รับการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมอบรมที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ประชากร ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ สาขานาฏศิลป์ และการละคร วิทยาลัยการฝึกหัดครู สาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร รวมทั้งสิ้น 118 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 21 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบประเมินทักษะปฏิบัติการเชิดหุ่นละครเล็ก และแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมศึกษาการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ทักษะการเชิดหุ่นละครเล็ก โดยภาพรวมของการประเมินทักษะปฏิบัติการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร พบว่า ค่าเฉลี่ยทั้ง 2 ตอนอยู่ในระดับดีมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = 68.34$, S.D. = 0.12)

2. ความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โดยภาพรวมเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.61$, S.D. = 0.58) อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม, หุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the traditional thai small puppet show skills of the students after attended training course on the art of traditional thai small puppet show based on Joe Louis techniques for Phranakhon Rajabhat University, 2) determine how satisfied they were from attending the training course on the art of traditional thai small puppet show based on Joe Louis techniques for Phranakhon Rajabhat University. The population from faculty humanities and social sciences in major classical dance and drama and College of Teacher Education major dance education of Phranakhon Rajabhat University with a total number of 118 people. The sample in the experiment comprised 21 students from Phranakhon Rajabhat University in semester 2 for academic year 2022. The research instrument were a thai small puppet skill evaluation form and a satisfaction assessment form. The data were statistically analyzed by using percentage, mean and standard deviation.

The research finding indicated that :

1. The skills of traditional thai small puppet show after using training course on the Art of traditional thai small puppet show based on Joe Louis techniques for Phranakhon Rajabhat University was at the good level ($\bar{X}$ = 68.34, S.D.= 0.12).

2. The satisfaction toward the training Course on the art of traditional thai small puppet show based on Joe Louis techniques for Phranakhon Rajabhat University was at the highest level ($\bar{X}$ = 4.61, S.D = 0.58).

Keywords : The Development of Training Course, Thai Small Puppet based on Joe Louis techniques

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมและนาฏศิลป์ไทยเป็นหนึ่งในเอกลักษณ์ของประเทศไทย ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และศิลปะที่งดงามผ่านทางศิลปะวัฒนธรรม นอกจากนี้กระบวนการทำร้ายยังสามารถแสดงออกได้ถึงวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นได้อย่างดีเยี่ยมอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นนาฏศิลป์ไทยจากอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงตามวัฒนธรรมตามยุคสมัย และที่น่าเสียดายมาก คือ ความงดงามทางศิลปะวัฒนธรรมไทย นาฏศิลป์ไทยถูกกลืนไปกับวัฒนธรรมตะวันตก รวมไปถึงนาฏศิลป์ไทยยังถูกพัฒนาออกแบบให้มีการสร้างสรรค์การแสดงเกิดขึ้นอีกมากมาย หรือที่เราเรียกกันว่านาฏศิลป์สร้างสรรค์ นาฏศิลป์ร่วมสมัย ตามที่กล่าวไว้ข้างต้นนาฏศิลป์ไทยในปัจจุบันมีการพัฒนาออกแบบการแสดงขึ้นมาจำนวนมาก ซึ่งทำให้เกิดการแสดงประเภทต่าง ๆ ตามมา อย่างไรก็ตามนาฏศิลป์ไทยแต่เดิมยังคงมีความสำคัญกับคนในปัจจุบันจำนวนมาก ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งสิ้นลมหายใจ ซึ่งการแสดงนาฏศิลป์ไทยประเภทต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญที่จะเป็นส่วนหนึ่งทางวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และสามารถสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยแต่ละส่วนออกมาได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะกล่าวถึงการแสดงประเภทต่าง ๆ ของนาฏศิลป์ไทยดังนี้ ระบำ รำ ฟ้อน โขน ละคร หุ่น การแสดงนาฏศิลป์ไทยแต่ละประเภทมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและแตกต่างกันอย่างมาก

ก่อกำเนิดหุ่นละครเล็ก (เยาวนุช เวศ์ภาดา และพัชรี ศกศวัตเมฆนทร์, 2540 : 21) กล่าวว่า หุ่นละครเล็กที่ได้รับการสืบทอดการแสดงมาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 4 โดยผู้เริ่มก่อตั้งคือ ครูแกร ศัพทวนิช ต่อมาเริ่มมีการเชิดหุ่นอย่างแพร่หลาย ต่อมาสะใภ้ของครูแกรได้มอบหุ่นละครเล็กให้กับครูสาคร ยังเขียวสดเพื่อดำรงรักษาสืบไปโดยมีครูแกละ สุรินทร์ ยังเขียวสด เป็นหนึ่งในทายาท (สุรินทร์ ยังเขียวสด, 2565, พฤศจิกายน 28) กล่าวว่าการเชิดหุ่นละครเล็กในอดีตมักแสดงเป็นเรื่องราว ซึ่งนำบทการแสดงมาจากละครต่าง ๆ ภายหลังจึงได้ปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบโขนและสืบทอดจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้หุ่นละครเล็ก คณะโจหลุยส์ยังได้รับพระราชทานชื่อโรงละครจากสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เมื่อปี พ.ศ. 2528 ว่านาฏยศาลาหุ่นละครเล็กและได้รับการอุปถัมภ์อีกด้วย มิเพียงเท่านั้นหนึ่งในความภูมิใจที่สุดของหุ่นละครเล็กคณะโจหลุยส์ คือการรับรางวัลชนะเลิศหุ่นโลกประจำปี 2008 ณ กรุงปราก สาธารณรัฐเช็ก ในงาน World Festival of Puppet Art Prague 2008

ในปีพุทธศักราช 2555 รองศาสตราจารย์ ดร.เป็รื่อง กิจรัตน์ภร อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ได้ดำริให้ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มีการประสานงานกับคณะหุ่นละครเล็กโจหลุยส์ ให้ร่วมมือกับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ในการฝึกหัดการเชิดหุ่นละครเล็ก และเนื่องจากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม ของมหาวิทยาลัย มิได้มีนักศึกษาระดับสำนักศิลปะและวัฒนธรรม จึงต้องจัดอบรมให้แก่ นักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โดยใช้อุปกรณ์การแสดง และตัวหุ่นละครเล็กของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อสามารถนำศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กไปแสดงได้ ต่อมา นักศึกษาในแต่ละรุ่นที่ได้รับการฝึกเชิดหุ่นละครเล็ก ได้สำเร็จการศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการฝึกฝนและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับนักศึกษารุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครแต่เดิมสมัยเป็นวิทยาลัยครูพระนครได้เข้าเป็นหน่วยประจำของศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการเมื่อ พ.ศ. 2521 ต่อมาเมื่อรัฐบาลได้ตั้งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นเป็นหน่วยประจำกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูพระนคร สำหรับกรมการฝึกหัดครูนั้นถือว่าวิทยาลัยครู ซึ่งมีภารกิจหลักสำคัญประการหนึ่งคือส่งเสริมทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม โดยเรียกว่า "ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูพระนคร" มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินงานด้านศาสนา

ศิลปะและวัฒนธรรม โดยรับนโยบายจากกรมการฝึกหัดครูและสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2565 : ออนไลน์)

ศูนย์ศิลปะวัฒนธรรมเริ่มก่อตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครูจนกระทั่งวิทยาลัยครู ได้เปลี่ยนเป็นสถาบันราชภัฏ เมื่อปีพุทธศักราช 2538 ศูนย์ศิลปะวัฒนธรรมก็ยังคงเป็นหน่วยงานตามพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏตลอดจนกระทั่งปีพุทธศักราช 2542 ได้มีประกาศตามราชกิจจานุเบกษาให้สำนักศิลปะวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานหนึ่งที่จะต้องมีการกิจหลักของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ด้านการ ทำนุบำรุงศิลปะวัฒนธรรม ซึ่งมีบทบาทและภารกิจที่สำคัญตามแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 8-9 ของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏที่ว่าด้วยส่งเสริมการทำนุบำรุงศิลปะวัฒนธรรมทั้งในด้านที่เกี่ยวกับคนภูมิปัญญาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตไทย และส่งเสริมให้มีการวิเคราะห์เกี่ยวกับวิถีคิด วิถีรู้สึก วิถีการแสดงออกกระบวนความหมายและคุณค่าอันจะนำสู่การเลือกสรรและการตัดสินใจ รวมทั้งการสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่เพื่อการดำรงชีวิต ที่เหมาะสมในภาวะวิกฤตของสังคมไทยในปัจจุบันทั้งนี้โดยบูรณาการกระบวนการทำนุบำรุง ศิลปะวัฒนธรรม ให้สอดประสานไปกับกิจกรรมการเรียนการสอนและกระบวนการพัฒนาการศึกษาสำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร จึงเป็นหน่วยงานสำคัญช่วยสร้างคุณภาพของบุคลากรให้มีความเข้าใจในบทบาทของวัฒนธรรมแห่งตน ชุมชน และท้องถิ่นเพื่อนำมาปรับปรุงให้เข้ากับสภาพวิถีชีวิตแบบไทยในสังคมปัจจุบัน เพื่อสร้างคุณภาพทางจิตใจให้รู้จักคุณธรรมจริยธรรมและเกิดความภาคภูมิใจในศิลปะวัฒนธรรมไทยจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานและ นำมาสืบสานเพื่อพัฒนาต่อไป (สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2565 : ออนไลน์)

ปัญหาหุ่นละครเล็กพบว่า เมื่อนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ที่ได้รับการฝึกฝนการเชิดหุ่นละครเล็ก สำเร็จการศึกษาแล้วจำเป็นต้องมีการอบรมทักษะการเชิดหุ่นละครเล็กให้แก่ นักศึกษาในมหาวิทยาลัยรุ่นต่อไป แต่การถ่ายทอดให้แก่ นักศึกษาภายในมหาวิทยาลัยนั้นยังขาดหลักสูตรที่เป็นแบบแผนมาตรฐานที่ใช้สำหรับการจัดอบรม นอกจากนี้หุ่นละครเล็กยังเป็นการแสดงที่หาชมได้ยากเพราะเนื่องจากหุ่นละครเล็กมีจำนวนผู้ที่สืบทอดมีความสามารถ ความเชี่ยวชาญไม่มากเพียงพอ นอกจากนี้ผลงานวิจัยของฉภาภา อินทกุล (2556 : บทคัดย่อ) กล่าวในงานวิจัยเรื่อง กระบวนการจัดการหุ่นละครเล็กโจหลุยส์เพื่อการพัฒนาและสืบทอดเจตนารมณ์ในโรงเรียนเขตจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผลการวิจัยความรู้ของเยาวชนเรื่องศิลปะการเล่นโขนและการเชิดหุ่นนั้นยังมีน้อยทั้งที่เป็นศิลปะประจำชาติและคงอยู่ทั่วไปในการดำเนินชีวิตและไม่มีความแพร่หลายในองค์ความรู้จากการศึกษาศิลปะในแขนงของนาฏศิลป์ และในฐานะที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเรียนรู้ฝึกปฏิบัติการเชิดหุ่นละครเล็กเป็นเวลานาน และยังได้มีโอกาสปฏิบัติงานการแสดงร่วมกับคณะโจหลุยส์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีผู้คนและอีกหลากหลายคณะที่พยายามแต่งตั้งคณะขึ้นเช่น คณะค่านายก่อตั้งเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2553 (ชุดิมา เลิศนันทกิจ, 2558 : 4) และยังมี การจัดฝึกการเชิดหุ่นละครเล็กให้กับนักแสดงรุ่นใหม่ขึ้นมาเป็นจำนวนมากในคณะของตน ดังนั้นท่าทางการรำรำลักษณะการเชิดตัวหุ่นจึงค่อย ๆ ถูกลดทอนรายละเอียด ความอ่อนช้อย และความถูกต้องลงอย่างยิ่ง อาจเห็นได้ว่าหลายต่อหลายครั้งที่ถ่ายทอดการเชิดหุ่นละครเล็กในลักษณะแบบนี้ซึ่งเป็นหนึ่งในต้นตอของความสูญเสียรายละเอียดท่าทางการเชิดหุ่น ความงดงามและความถูกต้องของท่ารำ

กล่าวได้ว่าการเชิดหุ่นละครเล็กยังขาดหลักสูตรที่เป็นแบบแผนมาตรฐานที่จะถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นตามแบบฉบับโจหลุยส์อย่างเป็นระบบแบบแผนมาตรฐาน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกรัตน์ มุขเตียรย์ (2562 : 138) ที่ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณค่า การดำรงอยู่เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก กล่าวถึงผลงานวิจัยไว้ว่า ด้านการอนุรักษ์การแสดงหุ่นละครเล็กควรมีเนื้อหาบรรจุไว้ในหลักสูตรของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยหรือจัดทำบันทึกภาพการแสดงหุ่นละครเล็กมอบให้สถาบันการศึกษา เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนและมอบให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดทั่วประเทศเพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าการแสดงหุ่นละครเล็กจัดนิทรรศการ หรือจัดทำเว็บไซต์เกี่ยวกับการแสดงหุ่นละครเล็ก จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นคือขาดหลักสูตรการเชิดหุ่นละครเล็กที่เป็นแบบแผนมาตรฐาน

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญจึงได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมขึ้นมาเพื่อพัฒนาทักษะการเชิดหุ่นให้มีแบบแผนมาตรฐาน ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาหลักสูตรอบรมศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กขึ้นเพื่อให้ผู้ที่เข้าร่วมอบรมมีพัฒนาการเชิดหุ่นละครเล็กได้ดี โดยใช้องค์ความรู้จากการสัมภาษณ์ครูสุนทรีย์ ยังเขียวสด ประสบการณ์ของผู้วิจัย และแนวทางการสร้างหลักสูตรมาปรับใช้คิดเป็นหลักสูตรนี้เพื่อให้มีพื้นฐานนาฏศิลป์สามารถปฏิบัติท่าทางการเชิดหุ่นละครเล็กได้อย่างสง่างามถูกต้องความหลักการแสดงและเข้าใจง่าย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรฉบับ

นี้เพื่อเป็นแบบแผนมาตรฐานในการฝึกซ้อมการขีดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ โดยมีลำดับขั้นตอนการอบรมการขีดหุ่นละครเล็ก จำนวนทั้งสิ้น 12 ชั่วโมง ซึ่งหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการขีดหุ่นละครเล็กจะสามารถช่วยปรับพื้นฐานและต่อยอดกระบวนการทำรำของผู้ขีดได้อย่างสวยงามและไม่ว่าระยะเวลาจะผ่านไปเช่นไรหากผู้เข้าอบรมฝึกปฏิบัติตามหลักสูตรนี้ก็จะสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามแบบมาตรฐาน คณะหุ่นละครเล็กโจหลุยส์มากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการขีดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาทักษะการขีดหุ่นละครเล็กของผู้เข้าอบรม หลังเข้าอบรมหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการขีดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมอบรมต่อหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการขีดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ สาขานาฏศิลป์และการละคร วิทยาลัยการฝึกหัดครู สาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร รวมทั้งสิ้น 118 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สาขานาฏศิลป์และการละคร สาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา วิทยาลัยการฝึกหัดครู ที่มีพื้นฐานการปฏิบัติทำทางนาฏศิลป์ไทย ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 รวมจำนวนทั้งสิ้น 21 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากเกณฑ์การคัดเลือกด้วยการกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมอบรม ดังนี้

1. ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถในปฏิบัติภาษาท่าและนาฏยศัพท์ในขั้นพื้นฐาน เช่น ภาษาท่า ภาษาไป ทำอ้ม ทำรัก ทำอาย นาฏยศัพท์เช่น ประเท้า กระทุ้งเท้า ซอยเท้า เป็นต้น

2. ต้องสามารถเข้ารับการอบรมในหลักสูตรฝึกอบรมได้เต็ม จำนวน 12 ชั่วโมงหรือไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของชั่วโมงการฝึกอบรม

3. ผู้สนใจกรอกแบบฟอร์มเพื่อสมัครเข้ารับการอบรมผ่านการกรอก Google form

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ คือ หลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการขีดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

2. ตัวแปรตาม คือ

1. ทักษะการขีดหุ่นละครเล็กของผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการขีดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

2. ความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการขีดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบประเมินทักษะการขีดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์

2. แบบประเมินความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1. แบบประเมินทักษะการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์

1.1 ศึกษาข้อมูลเอกสารตำรางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินทักษะการเชิดหุ่นละครเล็กเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาและสร้างแบบประเมินทักษะการเชิดหุ่นละครเล็ก

1.2 กำหนดขอบเขตของเนื้อหาที่ต้องการประเมิน และต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1.3 สร้างแบบประเมินทักษะการเชิดหุ่นละครเล็ก โดยใช้รูปแบบการสร้างรูบรีคสกออร์ (Rubric Scoring) 5 ระดับ ตามความหมาย ดังนี้

5 หมายถึง ปฏิบัติได้ดีมาก

4 หมายถึง ปฏิบัติได้ดี

3 หมายถึง ปฏิบัติได้ปานกลาง

2 หมายถึง ปฏิบัติได้พอใช้

1 หมายถึง ควรปรับปรุงการปฏิบัติ

1.4 นำแบบประเมินทักษะการเชิดหุ่นละครเล็กที่สร้างและออกแบบขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและให้คำแนะนำ

1.5 แก้ไขปรับปรุงแบบประเมินทักษะการเชิดหุ่นละครเล็ก ตามคำแนะนำของทางอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2554 : 242) หมายความว่า ข้อนั้นมีค่าความสอดคล้อง และเกณฑ์ความเหมาะสมและสอดคล้อง ดังนี้

+1 หมายถึง เมื่อแน่ใจว่าองค์ประกอบหลักสูตร มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับรายการประเมิน

0 หมายถึง เมื่อไม่แน่ใจว่าองค์ประกอบของหลักสูตร มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับรายการ

ประเมิน

1 หมายถึง เมื่อแน่ใจว่าองค์ประกอบของหลักสูตร ไม่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับรายการ

ประเมิน

1.6 ปรับปรุงแก้ไขแบบประเมินทักษะการเชิดหุ่นละครเล็กตามคำแนะนำและหาค่าเฉลี่ย IOC ที่ได้จากการสร้างเครื่องมือ ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.60-1.00

1.7 นำแบบประเมินทักษะการเชิดหุ่นละครเล็ก ประเมินผลการเชิดหุ่นละครเล็กของผู้เข้าร่วมหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็ก

2. แบบประเมินความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

2.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบประเมินความพึงพอใจ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการคิดและพัฒนาต่อยอดในการสร้างแบบประเมินความพึงพอใจ

2.2 ออกแบบและสร้างแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการเข้าร่วมหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กจำนวน 20 ข้อ เป็นแบบมาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

พึงพอใจมากที่สุด ให้คะแนน 5 คะแนน

พึงพอใจมาก ให้คะแนน 4 คะแนน

พึงพอใจปานกลาง ให้คะแนน 3 คะแนน

พึงพอใจน้อย ให้คะแนน 2 คะแนน

พึงพอใจน้อยที่สุด ให้คะแนน 1 คะแนน

โดยใช้เกณฑ์การอ่านข้อมูลดังนี้

4.51 - 5.00 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง พึงพอใจมาก

2.51 - 3.50 หมายถึง พึงพอใจปานกลาง

- 1.51 - 2.50 หมายถึง ฟังพอใจน้อย
0.51 - 1.50 หมายถึง ฟังพอใจน้อยที่สุด

2.3 นำแบบประเมินความพึงพอใจที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาตามความเหมาะสมและความชัดเจนของเนื้อหาและหลักภาษาที่ใช้

2.4 นำแบบสอบถามความพึงพอใจมาปรับปรุงตามคำแนะนำของท่านอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้วเสนอต่อท่านผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาค่า IOC ระหว่างความพึงพอใจแต่ละด้านกับข้อคำถาม จำนวน 5 ท่าน จากนั้นนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.60-1.00

2.5 นำแบบสอบถามความพึงพอใจจำนวนที่ได้จากการปรับปรุงแก้ไข จำนวน 12 ข้อ ไปทดลองใช้กับผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็ก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. จัดอบรมหลักสูตรศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
2. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบประเมินทักษะที่ผ่านการประเมินความสอดคล้องจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน โดยผู้เข้าร่วมอบรมต้องประเมินทักษะการเชิดหุ่นละครเล็กด้านการปฏิบัติท่ารำและด้านการการเชิดหุ่นละครเล็กครบทั้ง 3 ตำแหน่ง
3. ดำเนินการเก็บข้อมูลความพึงพอใจต่อหลักสูตรศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจ
4. นำแบบประเมินได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทักษะการเชิดหุ่นละครเล็กหลังเข้าร่วมอบรมหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน
2. ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ทักษะการเชิดหุ่นละครเล็กของผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ผู้เข้าร่วมอบรมมีทักษะการเชิดหุ่นละครเล็ก (ด้านการปฏิบัติท่ารำ) ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}$ =71.10, S.D.=0.26) ทักษะการเชิดหุ่นละครเล็ก (ด้านการเชิดหุ่นละครเล็ก) แบ่งออกเป็น 3 ตำแหน่ง ผลการประเมินทักษะการเชิดหุ่นตำแหน่งที่ 1 พบว่า ($\bar{X}$ =66.71, S.D.=0.04) ตำแหน่งที่ 2 พบว่า ($\bar{X}$ =65.10, S.D.=0.09) และตำแหน่งที่ 3 พบว่า ($\bar{X}$ =70.43, S.D.=0.10) โดยภาพรวมของการประเมินทักษะปฏิบัติการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร พบว่า ค่าเฉลี่ยทั้ง 2 ตอน อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X}$ = 68.34)

2. ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}$ =4.61, S.D.=0.58) และเมื่อพิจารณาตามด้านการประเมินพบว่าผู้เข้าร่วมอบรมพึงพอใจในด้านการนำความรู้ไปใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}$ =4.66, S.D.=0.58) รองลงมาคือ ด้านวิทยาการภาคทฤษฎี ระดับความพึงพอใจ ($\bar{X}$ =4.61, S.D.=0.56) และมีระดับความพึงพอใจทั้งสองด้านเท่ากันคือ ด้านเนื้อหาของหลักสูตรฝึกอบรมและด้านวิทยาการภาคปฏิบัติ ซึ่งมีระดับความพึงพอใจอยู่ที่ ($\bar{X}$ =4.59, S.D.=0.60)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการประเมินทักษะปฏิบัติการเชิดหุ่นละครเล็ก พบว่าทักษะการเชิดหุ่นละครเล็กทั้ง 2 ตอน เฉลี่ยอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X}$ = 68.34, S.D.=0.12) ผู้เข้าร่วมอบรมมีทักษะการเชิดหุ่นละครเล็ก (ด้านการปฏิบัติท่ารำ) ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}$ =71.10, S.D.=0.26) ทักษะการเชิดหุ่นละครเล็ก (ด้านการเชิดหุ่นละครเล็ก) แบ่งออกเป็น

3 ตำแหน่ง ผลการประเมินทักษะการขีดหุ่นตำแหน่งที่ 1 พบว่า ($\bar{X}=66.71$, S.D.=0.04) ตำแหน่งที่ 2 พบว่า ($\bar{X}=65.10$, S.D.=0.09) และตำแหน่งที่ 3 พบว่า ($\bar{X}=70.43$, S.D.=0.10) อาจเพราะเนื่องจากขั้นตอนการฝึกฝน เรียนรู้ ทักษะการขีดหุ่นละครเล็ก เป็นไปตามแบบแผนการฝึกทักษะการขีดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ ซึ่งผู้วิจัยได้จัดการอบรมดังกล่าว ตามแบบแผนที่เก็บข้อมูลจากครูสุนทรียังเขียวสด ที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับทักษะการขีดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน 1) ขึ้นฝึกรับน้ำหนัก 2) ขึ้นฝึกเรียนรู้กลไก 3) ขึ้นความสัมพันธ์ หรือที่เรียกว่า 3 หัวใจ รวมเป็น 1 เดียว และขั้นตอนที่ 4) ขึ้นจับตัวหุ่น โดยขั้นตอนการเรียนรู้ที่ดังกล่าว เป็นการฝึกฝนทักษะการขีดหุ่นละครเล็กที่ถูกต้องตามแบบแผนของหุ่นละครเล็กคณะโจหลุยส์ ดังนี้ 1) ขึ้นฝึกรับน้ำหนัก ขั้นตอนนี้มีความสำคัญคือโดยทั่วไปตัวหุ่นละครเล็กที่ใช้สำหรับแสดงจริงมีน้ำหนักมากถึง 1 กิโลกรัม ดังนั้นขั้นตอนนี้ผู้เข้าอบรมได้ฝึกรับน้ำหนักตัวหุ่น เพื่อให้เมื่อถึงเวลาทำการแสดงขีดหุ่นละครเล็ก ผู้ขีดจะสามารถขีดหุ่นละครเล็กได้นานยิ่งขึ้น 2) ขึ้นฝึกเรียนรู้กลไก ขั้นตอนนี้ผู้เข้าร่วมอบรมได้เรียนรู้กลไกส่วนต่าง ๆ ของตัวหุ่น เมื่อรู้กลไกทุกส่วนในตัวหุ่นแล้วผู้เข้าอบรมสามารถขีดหุ่นละครเล็กได้อย่างเป็นธรรมชาติ 3) ขึ้นความสัมพันธ์ ขั้นตอนนี้ 3 ผู้เข้าร่วมอบรมได้เรียนรู้ความสัมพันธ์ ความพร้อมเพียงระหว่างตัวบุคคลกับบุคคลและบุคคลกับตัวหุ่น ดังคำกล่าวที่ว่า หุ่นทำอะไร คนทำเช่นนั้น และ 4) ขึ้นจับตัวหุ่น คือ ขั้นตอนสุดท้ายในการฝึกฝนผู้เข้าร่วมอบรมได้ฝึกจับตัวหุ่นละครเล็กเพื่อเรียนรู้ท่าทางการขีดหุ่นละครเล็กในท่าทางนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนิทโก (Nitko, 1996) ที่ว่า กระบวนการปฏิบัติงานของผู้เรียนแต่ละคนที่มีระดับที่แตกต่างกันหลายระดับระดับที่แตกต่างกันอาจจะเป็นระดับคุณภาพของชิ้นงานที่ได้สร้างขึ้น หรือระดับของกระบวนการต่าง ๆ ที่ผู้เรียนแต่ละคนได้ใช้เพื่อให้เกิดผลงาน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของทีศนา แคมมณี (2551 : 104-106) ที่กล่าวถึงการเรียนการสอนที่เน้นด้านทักษะปฏิบัติมี 3 วิธี ซึ่งผู้วิจัยใช้การสอนทฤษฎีก่อนสอนงานปฏิบัติเป็นการสอนที่เหมาะสมสำหรับการสอนเนื้อหาของงานปฏิบัติที่มีลักษณะซับซ้อนหรือเสี่ยงอันตราย และลักษณะของเนื้อหาสามารถแยกส่วนภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ซึ่งมีการดำเนินการที่มีขั้นตอน ดังนี้ 1) ชี้นำเป็นขั้นที่จะแนะนำและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เห็นคุณค่าในงานนั้น 2) ให้ความรู้ เป็นขั้นที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานที่จะทำ ซึ่งครูจะสามารถใช้วิธีการใด ๆ ก็ได้เพียงแค่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามจนกระทั่งผู้เรียนเกิดความเข้าใจ 3) ชี้นำให้ฝึกปฏิบัติ เป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนลงมือทำงานซึ่งเริ่มจากการให้ผู้เรียนทำตาม หรือเรียนแบบหรือให้ลองฝึกทดลองถูกต้องไปจึงให้ลองทำเอง โดยครูคอยสังเกตและให้ข้อมูลป้อนกลับเป็น จนกระทั่งทำได้อย่างถูกต้อง แล้วจึงให้ฝึกทำหลาย ๆ ครั้งจนกระทั่งทำได้ชำนาญ 4) ขึ้นประเมินผลการเรียนรู้ เป็นขั้นที่ผู้สอนประเมินทักษะปฏิบัติและลักษณะนิสัยในการทำงานของผู้เรียน 5) ขึ้นประเมินผลความคงทนของการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นขั้นที่ผู้สอนจะรู้ว่าการเรียนรู้ของผู้เรียนนั้นมีความยั่งยืนหรือไม่ หากผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างชำนาญ ผู้เรียนก็ควรจะจำสิ่งเรียนรู้ได้ดีและคงทน

2. ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการขีดหุ่นละครเล็กตามแบบ โจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร พบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมมีระดับความพึงพอใจภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด อาจเป็นเพราะว่าเนื้อหาของหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการขีดหุ่นละครเล็กตามแบบโจหลุยส์ สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ อีกทั้งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านหุ่นละครเล็ก คณะโจหลุยส์ถึงรูปแบบขั้นตอนการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมอบรมยังได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติการขีดหุ่นละครเล็ก จึงทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมเกิดความรู้สึกเพลิดเพลิน สนใจที่จะฝึกฝนเพื่อที่ตนเองจะสามารถขีดหุ่นละครเล็กได้ตามเป้าหมายและการอบรมครั้งนี้สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงจึงมีส่งผลให้ระดับความพึงพอใจอยู่ระดับมากที่สุด มีเท่ากับ ($\bar{X}=4.61$, S.D.=0.58) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเชลลี (Shelli, 1995 : 9) กล่าวถึงความพึงพอใจว่าความพึงพอใจ ความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ที่มีทั้งความรู้สึกในทางบวกและความรู้สึกในทางลบ ความรู้สึกในทางบวกเป็นความรู้สึกที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้ความรู้สึกมีระบบย้อนกลับและความสุขนี้สามารถทำให้เกิดความสุขหรือความรู้สึกทางบวกเพิ่มขึ้นได้อีก ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความสุขเป็นความรู้สึกที่สลับซับซ้อนและมีความสุขนี้จะมีผลต่อบุคคลมากกว่าความรู้สึกในทางบวกอื่น ๆ ความรู้สึกทางลบ ความรู้สึกทางบวกและความสุขมีความสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อนและระบบความสัมพันธ์ของความรู้สึกทั้งสามนี้เรียกวาระบบความพึงพอใจ และสอดคล้องกับแนวคิดของฮอร์นบี้ (Hornby, 2000) ที่กล่าวถึงความพึงพอใจว่าความรู้สึกที่ดีเกิดขึ้นเมื่อประสบความสำเร็จหรือได้รับสิ่งที่ต้องการก่อให้เกิดขึ้นความรู้สึกที่พอใจ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร นำหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการขีดหุ่นละครเล็ก จัดเป็นหลักสูตรอบรมเพื่อสะสมหน่วยกิต (Credit Bank) ได้

2. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร นำหลักสูตรฝึกอบรมศิลปะการขีดหุ่นละครเล็ก จัดเป็นหลักสูตรประกาศนียบัตร (Non-degree) เพื่อสร้างรายได้เข้ามหาวิทยาลัยได้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ควรขยายระยะเวลาในการจัดอบรมและเปิดให้โอกาสผู้เข้าร่วมอบรมมีระยะเวลาการปฏิบัติการขีดหุ่นละครเล็กด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการติดตามทักษะการขีดหุ่นละครเล็กหลังจากการจัดอบรม เพื่อประเมินถึงความสามารถในการปฏิบัติทักษะการขีดหุ่นละครเล็กได้อย่างคงทนถาวร

2. ควรศึกษาและเปรียบเทียบทักษะการขีดหุ่นละครเล็กกับทักษะการปฏิบัติทำรำ เพราะบางบุคคลมีความเข้าใจในทักษะทั้ง 2 ไม่เท่ากัน เช่น มีทักษะขีดหุ่นละครเล็กที่ดี แต่มีทักษะการปฏิบัติทำรำต่ำ

3. ควรมีการศึกษากลไกของตัวหุ่นที่ส่งผลต่อการขีดหุ่นละครเล็ก เพราะเนื่องจากกลไกของหุ่นแต่ละตัวมีข้อจำกัดที่แตกต่างกัน อาจส่งผลต่อท่าทางการรำรำของตัวหุ่นละครเล็ก

เอกสารอ้างอิง

- กนกรัตน์ मुखเตียร. (2562). การศึกษาคุณค่า การดำรงอยู่เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ฉญาภา อินทกุล. (2556). กระบวนการจัดการหุ่นละครเล็กโจหลุยส์เพื่อการพัฒนาและสืบทอดเจตนารมณ์ในโรงเรียนเขตจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชุดิมา เลิศนันท์กิจ. (2558). คณะค่านาย : การสร้างภาพลักษณ์และปรับประยุกต์เรื่องราวมเกียรติในการแสดงหุ่นละครเล็ก. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แคมมณี. (2551). รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2554). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : แฮส ออฟ เคอร์มิสท์.
- เยาวนุช เวศ์ภาดา และพัชรี ศกศวัตเมฉินทร์. (2540). หุ่นละครเล็ก สื่อลีลาศิลป์ สืบทอดจิตวิญญาณไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท แพลน โมทีฟ.
- สุรินทร์ ยังเขียวสด. (2565, พฤศจิกายน 28), ผู้บริหารหุ่นละครเล็กคณะนาฏยศาลาหุ่นละครเล็กโจหลุยส์. สัมภาษณ์. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. (2565). ความเป็นมาสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. [Online]. Available : <http://arts.pnru.ac.th/th/about-us>. [2565, สิงหาคม 20].
- Hornby, A. F. (2000). *Advance learner's dictionary*. 6th ed. London, England : Oxford University.
- Nitko, A. J. (1996). *Educational Assessment of Students*. New Jersey : Prentice-Hall.
- Shelly, D. F. (1995). Tackling family member compensation. *American Printer*, 2 (15), 2.